

בכל דור ודור...

יציאת מצרים – הסיפור של כולנו

מבוא

אחת האמירות המשמעותיות בהגדה היא: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". אמירה זו דורשת שזיכרון העבדות יישאר תמיד בתודעתנו, ויחד עם זאת שנדע לצמוח מתוך זיכרון זה; לבחון את הערכים שלאורם אנו חיים, לשאול שאלות ולעצב לעצמנו חיים שיש בהם חירות ואחריות.

השיעור מוקדש לבחינת היבטים שונים של סיפור יציאת מצרים בראיה רב-דורית. נבקש לראות את סיפור יציאת מצרים כסיפור המכונן שלנו כעם, המלווה אותנו לאורך הדורות באופנים שונים. הרעיון של חירות מתוך מאבק, כמו גם הזיכרון של חיים תחת שעבוד, הם חוויה מכוננת שמזכירה ומהדהדת את היציאה מבית עבדים מול כל מכשול שניצב בפני העם היהודי. בכל דור אנו ממשיכים לספר מחדש את הסיפור במילים, בביטויים ובדימויים דומים (כמו השימוש בביטוי 'עבדים היינו' במסגרת הפגנה על זכויות עובדים), וכך הסיפור הופך להיות חלק מאיתנו, וחיינו מהווים עוד פרק בסיפור.

לאורך השיעור נלמד טקסטים קדומים שיעמדו אל מול טקסטים עכשוויים. תחת הכותרת 'בכל דור' יופיעו קטעי מקורות שרובם מן ההגדה, ומולם, תחת הכותרת 'דור...', יופיעו מקורות עכשוויים המבוססים על שפה ורעיונות דומים. נעמוד על הדמיון ועל השוני ונגלה את האפשרות גם לשמר וגם לחדש.

מערך השיעור מחולק לארבעה פרקים על פי שמות החג. כל פרק עוסק בפן אחר של החג והיבטיו השונים (אפשר לבחור פרק או ללמד את המכלול):

פרק חג הפסח - סיפור החג המקראי ובמרכזו יציאת-מצרים.

פרק חג האביב - היבטים של טבע, חקלאות, קשר לארץ ישראל, חלוציות והתחדשות.

פרק חג החירות - ערכים חברתיים שונים הקשורים לחג, ערכי יסוד ובראשם ערך החירות.

פרק חג המצות - ליל הסדר, סמלי החג והמנהגים בקהילות השונות.

במסגרת השיעור נלמד על יציאת מצרים באמצעות אומנות, מוסיקה וגם סיפורי חלוצים. נכיר טקסטים מההגדה המסורתית ומהגדות קיבוציות, נכיר שירים מולחנים ישנים וחדשים ונלמד את ההגדה כסיפור שממשיך להתפתח ולהתרחב עד עצם היום הזה.

מטרות השיעור

- 1 היכרות עם סיפור יציאת מצרים במקרא, בהגדה ובעת החדשה
- 2 תרגול מיומנויות השוואה והנגדה של מקורות, רעיונות ופרטים
- 3 "מהלכה למעשה" - איור הגדה באמצעות תצלומים מבוימים

ציוד דרוש

- אמצעי השמעה והקרנה
- פתקים למשחק פתיחה
- דפי מקורות (נספחים)

מהלך השיעור

א. תרגיל פתיחה

- 1 נכין מראש מאגר פתקי שאלות ומושגים (נספח א) מקופלים בשקית. נבקש ממספר מתנדבים/ות לגשת בתורם/ן לפתוח פתק ולהגיב: אם יש שאלה, לנסות לענות. אם יש מושג, לומר עליו משפט (עובדה או עמדה אישית). אם התשובה לא ידועה, נפנה לכיתה ונבקש סיוע בהשלמת המידע.
- 2 נספר על מפגש בין ג'ון פוסטר דאלס, מזכיר המדינה של הממשל האמריקאי, לבין דוד בן-גוריון, ראש הממשלה:

בשנת 1954, דוד בן-גוריון, ראש ממשלת ישראל, טס לארצות הברית כדי להיפגש עם נשיא ארה"ב דאז, אייזנהאואר, ולבקש את עזרתו ותמיכתו ברגעיה הקשים של ישראל הצעירה.

באחד המפגשים עם מי שהיה אז מזכיר המדינה של הממשל, ג'ון פוסטר דאלס, האחרון התעמת עם בן-גוריון במידה רבה של התנשאות: "אמור לי, ראש ממשלה – את מי אתה ומדינתך בעצם מייצגים? האם יהודי פולין או יהודי תימן, רומניה, מרוקו, עיראק, בריה"מ או ברזיל הם אותו דבר? אחרי 2,000 שנות גלות, האם אפשר לדבר על עם אחד, תרבות אחת? מורשת אחת או מסורת יהודית אחת?"

בן-גוריון ענה לו: "ראה, אדוני, לפני 200 שנים הפליגה הספינה 'מייפלואור' מאנגליה ועליה המתיישבים הראשונים שהתיישבו במה שמוכר היום כמעצמה הדמוקרטית הגדולה הקרויה ארצות הברית של אמריקה. אנא ממך, צא לרחובות ושאל עשרה ילדים צפון-אמריקאים את הדברים הבאים: מה היה שמו של קברניט הספינה? כמה זמן נמשך המסע? מה אכלו הנוסעים במהלך ההפלגה? וכיצד התנהג הים במהלך ההפלגה? יש סבירות יותר מגבוהה שלא תקבל תשובות מדויקות.

עכשיו ראה... לפני למעלה מ-3,000 שנה היהודים יצאו ממצרים.

אני מבקש ממך שבאחת מנסיעותיך בעולם תנסה לפגוש עשרה ילדים יהודים במדינות שונות. שאל אותם מה היה שמו של קברניט אותה יציאה, כמה זמן נמשך המסע, מה אכלו במהלכו וכיצד נהג הים? כשהיו בידיך התשובות, ותתפלא, נסה לזכור ולהעריך את השאלה שזה עתה שאלת אותי."

3 נשאל:

- בן-גוריון הציע למזכיר המדינה לשאול ילדים יהודים שונים את פרטי סיפור יציאת מצרים. אילו שאלות שהעלה בן-גוריון, שאלנו בעצמנו בפתיחה? האם בן-גוריון צדק כשהעריך שהתשובות ידועות לכל ילד וילדה יהודים?
- מה ההיכרות של הדור הצעיר עם פרטי יציאת מצרים מוכיחה למזכיר המדינה? האם חשוב לדעת את הפרטים הללו גם כיום לדעתכם/ן?
- מזכיר המדינה האמריקאי שאל את בן-גוריון אם העם היהודי הוא עם אחד, למרות שבמשך שנים רבות היהודים חיו בארצות שונות ואימצו מגוון תרבויות. מה תענו לו? (היעזרו בשאלות מתוך פעילות הפתיחה)

בכל דור

פתיחה: נסביר: בחג הפסח אנחנו חוגגים את יציאת בני ישראל ממצרים. זיכרון האירוע הוא הסיפור המרכזי של החג, והוא תופס מקום מרכזי בהגדה של פסח.

1 נחלק את דף המקורות (**נספח ב**). נקרא יחד תיאור קצר של יציאת מצרים מספר דברים, ואת הדרך שההגדה של פסח מסבירה ומפרשת את הפרטים. נוודא שהמבנה והתוכן מובנים.

למידה בחברותא

2 נחלק את התלמידים לחברותות לעבודה עצמאית על השאלות והמשימות (מומלץ לחלק לזוגות ולא לקבוצות).

3 לאחר הלימוד, נתכנס במליאה. נבקש לשמוע עדות אחת מנקודת מבט של בני ישראל, ועדות שנייה מנקודת מבט מצרית. נבקש לשמוע גם מה היו נקודות השיא ונקודות הקושי לדעת התלמידים ונכתוב אותן על הלוח. אם אין הסכמה על הנקודות נתמקד בנימוקים, ונדרג את התשובות.

4 נסב את תשומת הלב לצמיחה מ"במתי מעט" ועד "גוי גדול עצום ורב". **נשאל:** האם אנחנו מכירים תקופות נוספות בהן עם ישראל התחיל כמיעוט והפך לגוי גדול עצום ורב? נקבל מספר רעיונות ונתאר את הקמת המדינה בימינו כדוגמה למהלך דומה.

ודור...

5 **נסביר:** בשנת 1949 נכתבה הגדת קיבוץ אורים (קיבוץ בנגב). במהלך ליל הסדר סיפרו המסובים את סיפור יציאת מצרים מן ההגדה המסורתית, ואת סיפור הקמת הקיבוץ במילים דומות.

למידה בחברותא

6 נתחלק לחברותות ללמידת דף המקורות (**נספח ב**). ניעזר במה שלמדנו **ב'בכל דור'** כדי להבין טוב יותר את קטעי ההגדה של קיבוץ אורים.

7 נתכנס במליאה ונשאל:

- 8 בספר דברים סיפור יציאת מצרים מסתיים בפסוק: "ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש" - מה צריך להיות המשך הפסוק לפי דור המייסדים של קיבוץ אורים?
- 9 בקיבוצים רבים היה נהוג לספר במהלך ליל הסדר על ייסוד הקיבוץ ושנותיו הראשונות. במה סיפורי המייסדים והמייסדות דומים לסיפור יציאת מצרים לדעתכם?
- 10 איזה סיפור אישי, משפחתי או לאומי יכול להיות מעין 'סיפור יציאת מצרים' שכדאי להוסיף להגדה או לליל הסדר של המשפחה שלכם?

8 לסיכום, נסביר שההגדה מספרת את סיפור הפיכתנו לעם, וההגדות הקיבוציות הוסיפו לסיפור יציאת מצרים פרק נוסף. נדגיש שהסיפור החלוצי הוא הסיפור המשותף שלנו כמדינה, ולא רק סיפורם הפרטי של יישובים מסוימים.

11 הנקודות

אחד-עשר יישובים שהוקמו במסגרת מבצע התיישבות גדול שנערך בנגב הצפוני במוצאי יום הכיפורים 1946. מטרת המבצע הייתה לגרום להכללת אזור הנגב בתוך גבולות המדינה היהודית. מבצע התיישבות זה נחשב לגדול מסוגו בשנים שקדמו להקמת מדינת ישראל.

1 פתיחה: נסביר: אחד משמות חג הפסח הוא 'חג האביב'. המילה 'אביב' מופיעה כבר בתנ"ך. ככל הנראה היא קרובה למילה 'אב' שפירושו צמח צעיר. בשיר השירים מופיע הפסוק: "אֵל גִּנַּת אֶגֶז וְיַרְדְּתִי לְרֵאזֹת בְּאֲבֵי הַנְּחָל" (ו', יא). איבי הנחל הם הצמחים הרעננים שעל גדות הנחלים. השורש אב"ב משותף לכמה לשונות שמיות, ובכולן יש לו משמעויות הקשורות בצמיחה. כך למשל באמהרית, שפתם של רוב העולים מאתיופיה, המילה אַבְבָּה פירושה 'פרח'. שמה של בירת אתיופיה, אדיס אבבה, פירושה 'פרח חדש'.

בכל דור

למידה בחברותא

2 נסביר שמגילת שיר השירים היא אחת מחמש מגילות מקראיות, שהמיוחד בה הם תיאורי אהבה וטבע רבים. קוראים אותה בחג הפסח, בין השאר בגלל תיאורי הטבע והפריחה בארץ ישראל. נחלק את התלמידים ללמידה בחברותות, ונבקש ללמוד את שני המקורות הראשונים בלבד (**נספח ג**).

3 נתכנס במליאה ונשאל:

- מדוע תיאור הטבע של ארץ ישראל הוא דווקא באביב? מה מיוחד בעונה זו?
- מה אתם/אוהבים/ בעונה זו של השנה?

שאלות

ודור...

4 נקרין על הלוח את הכרזה 'בואו לפלשתינה' של האמן זאב רבן, ונסביר: בשנת 1929 אייר רבן כרזה שנועדה לעודד תיירים לבוא לארץ ישראל (שכונתה באותה עת 'פלשתינה'). רבן בחר לאייר את פסוקי האביב משיר השירים, ואף ציטט אותם באנגלית בכרזה.

לכרזה 'בואו לפלשתינה'

נשאל:

- מהם מאפייני האביב לפי רבן? מהו הצבע הבולט?
- אילו מאפיינים מהפסוקים מופיעים בתמונה?
- כיצד אפשר לדעת שארץ ישראל מצוירת בכרזה?
- למה לדעתכם/בחר רבן דווקא את הפסוקים הללו ואת עונת האביב לכרזת הפרסום שעיצב?

שאלות לדיון

5 נקרא במליאה את דברי חג האביב מהגדת קיבוץ כפר-רופין (**נספח ג**). נבקש לסמן את הציטוטים משיר השירים תוך כדי הקריאה. נשאל:

- מהם צבעי האביב לפי דבריהם? אילו רגשות מסמלים צבעים אלו?
- "קומו בואו נא אֲחִים" – בהגדה הקיבוצית הפניה היא לא מגבר לאישה (כמו בשיר השירים), אלא הזמנה של אנשי הקיבוץ ליהודים אחרים. למה הם מכונים אחים? לאן הם מזמינים אותם?

שאלות

6 לסיכום, נשאל: מה מיוחד באביב? מדוע לדעתכם/בוחרים את חג הפסח כהזדמנות לעודד עליה והתיישבות?

נבקש מהתלמידים להציע ולעצב פרסומת בה נתייחס לאביב הארצישראלי (היופי, ההתחדשות, הצבעים, או הקשר לפסח). אתגר ייחודי יהיה להשתמש בציטוט משיר השירים. את הכרזות ניתן להציג כתערוכה שתעמוד בבית הספר גם בימים הלאומיים.

1 פתיחה: נסביר: פסח הוא חג החירות. החירות היא ערך מרכזי בתרבות שלנו. אנחנו תמיד שואפים אליה, וכשעולה צורך, אף נלחמים עליה.

ודור... (אגומה האה - הפכק נפגח הסכשווי וחחשיך אעגיק)

למידה בחברותא

2 נחלק את התלמידים לקבוצות. כל קבוצה תקבל מאגר תמונות / שלטים, ושאלות מנחות (**נספח ד**). נדגיש שלא ניתן לענות על כל השאלות ביחס לכל התמונות / השלטים. נבקש להתייחס לארבעה פריטים לפחות.

3 נתכנס במליאה ונשאל: איך אפשר להיחשב בני ובנות חורין אם בכל דור ודור עדיין נאבקים על החירות? (נדבר על החירות כהליך, כשאיפה מתמשכת וכערך שעומד מול מציאות משתנה ומתפתחת. נזכיר שהביטוי "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" מקורו בהגדה)

בכל דור

למידה בחברותא

4 נחזור לקבוצות ללימוד המקורות (**נספח ד**).

נתכנס במליאה לסיכום ונשאל:

- ?** מה חשוב לזכור מתקופת העבדות במצרים? למה זה חשוב?
- ?** איזו חירות חסרה לכם/ן? ממי אתם מבקשים/ות אותה? מה תוכלו לעשות כדי להיות יותר בני ובנות חורין?

שאלות

בכל דור

1 פתיחה: נסביר: ליל הסדר מוקדש לסיפור יציאת מצרים באמצעים מגוונים. ביניהם, שירים ופיוטים שמזכירים את יציאת מצרים וגם אירועים נוספים בתולדות בני ישראל, עד כניסתם לארץ.

נקרא / נשמיע את הפיוט 'די דיינו'. נשאל:

מהו ההיפך מ"דיי"? מתי אנחנו אומרים 'די' מתוך מצוקה ומתי בהרגשה טובה ומתוך שמחה על הישג? מתי הדרישה 'עוד' היא דרישה בעלת ערך חיובי ומתי 'עוד' היא דרישה המביעה רגש שלילי או קושני?

שאלות

למידה בחברותא

2 נחלק את התלמידים לחברותא ללמידת הפיוט (נספח ה).

3 נתכנס במליאה ונשאל:

על איזה אירוע לא הייתם אומרים 'דיינו'?
למה לדעתכם/ן בפיוט אומרים "דיינו" על הכול?

שאלות

4 נספר: יהודי פרס נוהגים להכות זה את זה במהלך שירת הפיוט 'דיינו' באמצעות בצל ירוק. המנהג קשור להתנהגותם של בני ישראל במדבר. בתורה מסופר שבני ישראל התלוננו פעמים רבות לאורך המסע לארץ ישראל, והביעו חוסר שביעות רצון כמעט בכל שלב, במקום הכרת תודה (באופן הפוך מהפיוט שלמדנו). נזמין תלמידים להשמיע מנגינות שונות לפיוט ו/או לספר על מנהגים נוספים הקשורים לפיוט.

ודור... ..

למידה בחברותא

5 נסביר: כעת נלמד שני שירים שנקראים 'דיינו' ונשווה אותם לפיוט. נחזור לחברותא ללמידת שני השירים (נספח ה). מומלץ להשמיע את השירים ברקע במהלך הלמידה.

תלמה אליגון - רוז
'דיינו' 2023

אהוד מנור
'דיינו' 1989

6 נתכנס במליאה ונשאל: מה ההבדל המרכזי בין הפיוט לשני השירים?

« דגשים למורה

- הפיוט 'די דיינו' מבוסס על התבוננות לאחור, בעוד שהשירים מתבוננים על ההווה והעתיד, וכן יש לשים לב להבדל בין התבוננות על היחיד לבין התבוננות על הקהילה/הציבור.
- שירו של מנור מביע עמדה שאינה שבעת רצון מהמציאות, ותקווה ליותר, לעומת שירה של אליגון-רוז, המציג נקודת מבט המוצאת סיפוק גם במצב הנוכחי.

ג. סיכום השיעור

1 נסביר: ראינו שיציאת מצרים ומאפיינים נוספים של פסח מופיעים בהקשרים שונים לאורך השנים: בשפה, בתרבות ובאמנות.

נשאל:

- ?** מדוע דווקא יציאת מצרים היא הסיפור שחוזר לאורך כל תולדות עמנו?
- ?** מדוע מילות ההגדה הפכו כה מוכרות ומתאימות גם לאירועים אקטואליים?

שאלות

2 נסכם: למדנו על יציאת מצרים כסיפור הפיכתנו לעם, ועל משימת הזיכרון המהווה חלק עיקרי בחג הפסח. אחד הכלים שמסייעים לזכור ולהנציח את הזיכרון הוא הטמעת מילים וביטויים מתוך הסיפור לתוך השפה והמציאות היומיומית. נשאל: איזה ביטוי מכל הביטויים שלמדנו מתאים לדעתכם/ להיות מודפס כחולצה או מדבקה מוצלחת?

מהלכה למעשה - הצעה לפעילות מסכמת: הגדה מאוירת

נחלק את התלמידים לקבוצות. כל קבוצה תקבל קטע מתוך ההגדה (בעיקר מהחלקים שנלמדו בשיעור). התלמידים יתבקשו לעצב עמוד של ההגדה: עליהם/ להעלות למצגת שיתופית דף שכולל את הקטע שקיבלו ותצלום שהם ביימו (אפשר גם להוסיף פרשנות או טקסט נוסף). התצלום נועד לפרש את משמעות הציטוט לימינו. את המצגת אפשר להדפיס כהגדה ולתרום למוסד כלשהו או להביאה כהגדה עדכנית לליל הסדר המשפחתי.

משימה

40 שנה במדבר

כמה זמן לקח
לבני ישראל להגיע
ממצרים לישראל?

מי הנהיג את יציאת
מצרים?

"עבדים היינו"

קריעת ים סוף

איזה אוכל לקחו
בני ישראל כצידה
לדרך כשיצאו
ממצרים?

מתי יצאו בני
ישראל ממצרים?
(יום, חודש או עונה)

מי מקרובי/ות
המשפחה שלך
עלה/עלתה לארץ
ולא נולד/ה בה?

יוצאי/ות אילו
תפוצות ישבו איתך
בליל הסדר?

בכל דור

בהגדה של פסח מובא תיאור ההדרדרות במצבם של בני ישראל במצרים מתוך ספר דברים:

אֲרָמִי אֲבָד אָבִי [כנראה רמז ליעקב אבינו שעבד אצל לבן בארם], וַיֵּרֶד מִצְרָיִם וַיִּגְר שָׁם בְּמַתִּי מֵעַט וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי גָדוֹל עֲצוּם וָרֵב. וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה. וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ וַיִּרָא אֶת עֲנֵינוּ וְאֶת עֲמַלְנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ. וַיּוֹצֵאנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה וּבַמָּרָא גָדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמִפְתֵּימַי. וַיְבַאֲנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֶּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ.

דברים כ"ו, ה-ט

היכן מתחיל סיפור יציאת מצרים והיכן הוא מסתיים?

הקיפו את הפסוק המתאר את נקודת השיא בסיפור. מדוע זהו רגע השיא לדעתכם?

סמנו קו תחת תיאור הרגע הכי קשה לדעתכם/ן.

בהגדה של פסח מובאים הפסוקים מספר דברים לצד הרחבה והסבר של חז"ל. ההסבר המופיע בהגדה מבוסס בדרך כלל על מקורות אחרים בתנ"ך (שמתארים את יציאת מצרים), ולכן הוא מתחיל במילים "כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר".

מתוך הגדה של פסח

אֲרָמִי אֲבָד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרָיִם וַיִּגְר שָׁם בְּמַתִּי מֵעַט וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי גָדוֹל עֲצוּם וָרֵב.

בְּמַתִּי מֵעַט - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתַי מִצְרָיִם [משפחת יעקב הגיעה כקבוצה קטנה למצרים], וְעַתָּה שְׁמֶךָ ה' אֱלֹהֵיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֵב [בני ישראל הפכו לרבים].

וַיְהִי שָׁם לְגוֹי - מְלֵמֵד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִיגִים שָׁם [הם בלטו שם בהיותם שונים מהסביבה].

גָדוֹל עֲצוּם - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמָאֵד מְאֹד, וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם [גדלו מספרית].

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: הִבֵּה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מְלַחְמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׁנֵאֲנֵינוּ [המצרים מתחילים לחשוב שבני ישראל הם איום ולכן מתחילים להתייחס אליהם רע].

וַיַּעֲנוּנוּ... וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרָךְ.

ספרו את סיפורם של בני ישראל במצרים במילים שלכם/ן. בחרו אחת משתי דמויות:

כיצד אישה מבוגרת מבני ישראל הייתה מספרת את הסיפור - התייחסו לפרטים

הבאים: מתי מתחיל הסיפור? מה חשוב לספר על מצבם של בני ישראל שחיים כזרים במצרים? מה היו ההצלחות? עם אילו אתגרים נאלצו להתמודד?

כיצד אחד השרים של פרעה יספר את הסיפור - התייחסו למה שהוא יודע על

בני ישראל במצרים? ממה הוא חושש? מהי הוראת פרעה ביחס לבני ישראל? מה דעת השר המספר על ההחלטה?

ודור...

ממתי מעט - לגוי עצום רב, סיפורו של קיבוץ אורים

בְּמַתִּי מֵעַט כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: בשלושים נפש ירדנו לנגב, בודדים ומבודדים. היינו [רק] אחת עשרה נקודות קטנות בערבת הנגב העצומה...

וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי גָדוֹל עֲצוּם וָרֵב כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם". עוד נקודות נוספו לשרשרת חוליה אחר חוליה וכחוט השני המאחד את כולן - נבנה צינור המים...

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: "הִבֵּה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה וּנְלַחֵם בּוֹ". בראשונה ניסה האויב להסית את הבדואים המקומיים להתקפות על הישובים העבריים הקטנים ביותר. התוקפים נבלמו... מזימה זו לא הצליחה! אדרבה: שיירות אספקה עברו בדרך לא דרך, בחורינו אצו בטנדרים ועל סוסים לאורך צינורות המים והגשימו למעשה שלטון עברי על כל המרחבים השוממים שבין הנקודות הבודדות.

כעשר המכות בשעתן [בימי יציאת מצרים] הלמו המשוריינים והג'יפים, והטנקים והתותחים שלנו על הצבא המצרי. הדרך נפרצה, כעבור זמן-מה גורשו צבאות-מצרים בתנופה עזה מכל שטח הנגב מבאר שבע ועד אילת...

הקרב על הנגב הסתיים.

מתוך הגדת קיבוץ אורים

א/נשי אורים מתארים התמודדות עם מצב קשה בעת הקמת **?**

הקיבוץ. אילו קשיים דומים לאתגרים איתם התמודדו בני ישראל במצרים? איזה קושי קשור לחיים באזור הנגב (אזור מדברי)?

"בְּמַתִּי מֵעַט" - מי היו המעטים בעת הקמת אורים? שימו לב **?**

שבהגדה הקיבוצית יש לביטוי **שתי** משמעויות.

"גוי גדול עצום ורב" - מה הופך את המתיישבים/ות בנגב **?**

לבעלי/ות כוח "עצום ורב"?

בכל דור

ודור...

נספח ג

מקורות ללימוד

שירת אביב | הגדת קיבוץ כפר-רופין, 1939

הוי קומי לך רעיתי
הוי קומי לך לפתי
הוי קומי לך ולכי לך
כי הנה הסתיו עבר, הגשם חלף הלך לו,
הנצנים נראו בארץ. עת הזמיר הגיע
וקול התור נשמע בארצנו.
התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח
הוי קומי לך!

קומו בואו נא אחים, האספו נא!

פנים של חיים משתפך האביב על פני הארץ.
קצף הפרחים הלך מבריק על האילנות.
אד חם ורוח אורות משתטח מסביב.
רעננות משיבת - נפש שפוכה באויר.
עליצות נפלאה ממלאה את הלב.
בכל צבע ירק, צבע התקנה.
הפרחים פורחים כפלאים חביבים.

יוצאים בחודש האביב, פסח ארץ-ישראלי בהגדות מן הקיבוץ, עמ' 83

בספר שמות מצוין באופן מפורש שיציאת מצרים התרחשה באביב:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים...
הַיּוֹם אֲתֶם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב.

שמות י"ג, ג-ד

האביב מסמל התחלות והתחדשות. איזו התחלה או התחדשות התרחשה ביציאת מצרים?

מגילת שיר השירים נקראת בחג הפסח. ישנן עדות בהן קוראים את שיר השירים לביל הסדר עצמו. הפסוקים הבאים מתארים שיחה בין גבר (הדוד) לאישה (הרעיה) בה מתואר הטבע בארץ ישראל:

ענה דודי, ואמר לי: קומי לך רעיתי יפתי, ולכי לך. כי הנה הסתו עבר; הגשם חלף הלך לו. הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע; וקול התור נשמע בארצנו. התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח; קומי לך רעיתי יפתי, ולכי לך.

שיר השירים ב', י-יג

ביאורי מילים

זמיר ותור - עופות

ניצנים - תחילת הפריחה

התאנה חנטה פגיה - הפירות מתחילים

לצמוח (כמו פג, תינוק שנולד מוקדם)

הפסוקים מתארים את עונת האביב. מצאו את תיאור מזג האוויר בפסוק. האם הוא מתאים לאביב?

סמנו לפחות שלושה חושים שבאמצעותם מתואר הנוף.

אילו מאפיינים מעולם החי מוזכרים בפסוקים? אילו מאפיינים מעולם הצומח?

"קומי לך רעיתי יפתי, ולכי לך" - לאן לדעתכם/ הגבר ממליץ לאישה ללכת?

למה לדעתכם/ בחרים לתאר את ארץ ישראל דווקא באביב? מה אתם/ אוהבים/ות בעונה זו בשנה?

סמנו את הציטוטים מתוך שיר השירים שמופיעים בשיר.

מהם צבעי האביב לפי דבריהם? אילו רגשות מסמלים צבעים אלה?

איזה משפט בשיר הוא קריאה ליהודים מהעולם לעלות לארץ ישראל?

מדוע האביב הוא הזמן המתאים לשכנע יהודים לעלות? מצאו לפחות

הסבר אחד מתוך השיר.

התבוננו בתמונות וענו על השאלות הבאות:

נשאר מאחור / פעילי המאבק להעלאת יהודי אתיופיה מול ביתו של שר הפנים: "שלח את עמי"

עשרות הפגינו אתמול (ג') וקראו להעלאת 8,000 יהודי אתיופיה הממתינים כבר 20 שנים במחנות בגונדר ואדיס אבבה | "תעלה את המשפחות שלנו, שהן חלק מהעם היהודי, אותו העם שלך. נמשיך להפגין עד אשר תשלח את עמך!" אמרה ספי בילילין, שאחיותיה באתיופיה.

מתוך אתר 'דבר', 2018

דווקא בימים אלה, כשהסיסמה "להיות כמו כולם" עוברת במחננו כצו כניעה, אולי בין מצה למרור – ימצא לנו הרגע להרהר בכך, כי החופש להיות, כמו החופש לעשות, הוא היכולת לעלות אל "מה שאני" ולא דווקא ההכרח ליפול אל "מה שכולם".

עמיקם אסם, 'הקיבוץ', 1991

עבדים היינו - טלפון החכם

אנחנו מציצים בטלפון החכם שלנו 150 פעם ביום, בממוצע, אז אל תגידו לנו שאנחנו בני חורין. השאלה היא האם המצב רק יחמיר ונאבד לנייד גם את התודעה האנושית, או שעם קצת מודעות ההתמכרות דווקא תפתח אותנו? כל התחזיות.

מתוך אתר 'מאקו', 2017

הפגנה למען יהודי ברית-המועצות שנאסרה עליהם העליה לארץ (שנת 1969).
ארכיון דן הדני, האוסף הלאומי לתצלומים על שם משפחת פריצקר, הספרייה הלאומית.

שלח את עמי

ארגון סטודנטים יהודי ברחבי העולם שלחמו עבור יהודים מסורבי עליה.

- ? מי הם אלה שנאבקים/ות על החירות?
- ? חירות ממה הם/ן מבקשים/ות?
- ? מול מי מתקיים המאבק?
- ? אילו ביטויים לסיפור יציאת מצרים משולבים במאבק?
- ? למה אותם נאבקים/ות קושרים בין יציאת מצרים לבין האירוע האקטואלי? הסבירו ביחס לכל תמונה / טקסט.

בכל דור

בכל דור ודור

חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, שנאמר: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא, אלא אף אותנו גאל עמם, שנאמר: ואותנו הוציא משם, למען הביא אותנו, לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותנו.

מתוך הגדה של פסח

- ? מה ההבדל בין לספר: "לפני הרבה שנים יצאו אבות אבותינו ממצרים", לבין: "אנחנו יצאנו ממצרים ועתה אנחנו בני חורין"?
- ? יש עדות בהן נהוג להעביר מראה בין משתתפיות/ות הסדר כדי שיראו את עצמם/ן. איך צריך להיראות אדם שיצא ממצרים? נסו לתאר הבעת פנים, לבוש, צורת ישיבה או כל מאפיין אחר שניתן להבחין בו כשמסתכלים בראי. לפי ההגדה, לאן מגיעים כשיוצאים ממצרים?
- ? גם בתקופות שבהן יהודים חיו תחת שעבוד, הם המשיכו לחגוג את חג הפסח וראו עצמם כמי שיצאו ממצרים. נסו לחשוב על דוגמה לאנשים שחגגו את חג החירות גם כשלא היו בני חורין (חשבו על אירועים היסטוריים או על סיפור משפחתי). למה, לדעתכם/ן, המשיכו להגיד שהם/ן יצאו ממצרים גם כשהיו עדיין במצוקה?

אלפי שנים שומרים אנו את יום צאתנו מבית עבדים, ודרך כל מחילות השעבוד נשאנו בליבנו את הגעגועים לחופש, כזיכרון עתיק שכולו הופנה לקראת העתיד. מאבות אל בנים נמסר דבר יציאת מצרים כזיכרון אישי שאיננו מחוויר ואינו דוהה. זה יצר האביב הקרות בנו מאביב ימינו כעם – ונמסר מדור לדור.

דברי ברל כצנלסון בעיבוד יריב בן-אהרון

- ? איזה רגש נובע מזיכרון יציאת מצרים לפי דברי כצנלסון?
- ? זיכרון החירות "אינו מחוויר ואינו דוהה" – תנו דוגמה לאירוע שמדגים את חשיבות החירות בימינו.
- ? מדוע חשוב לשמור את זיכרון החירות?

ברל כצנלסון (1887-1944)

היה מנהיג והוגה דעות מוביל בתנועת העבודה. ממובילי מפלגת הפועלים בתקופת המנדט. דמות מפתח בעליה השנייה.

בכל דור

ודור...

נספח ה

מקורות ללימוד

דיינו | פיוט מהגדה של פסח

כְּמָה מְעֻלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם [אלוהים] עָלֵינוּ!
 אֱלוֹ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, דִּינּוּ.
 אֱלוֹ עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, וְלֹא עָשָׂה בְּאַלְהֵיהֶם, דִּינּוּ.
 אֱלוֹ עָשָׂה בְּאַלְהֵיהֶם, וְלֹא הִרְגָּ אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, דִּינּוּ.
 אֱלוֹ הִרְגָּ אֶת־בְּכוֹרֵיהֶם וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם, דִּינּוּ.
 אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת־מְמוֹנָם וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, דִּינּוּ.
 אֱלוֹ קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחַרְבָּה, דִּינּוּ.
 אֱלוֹ הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחַרְבָּה וְלֹא שָׁקַע צַרְנוֹ בְּתוֹכוֹ, דִּינּוּ.
 אֱלוֹ שָׁקַע צַרְנוֹ בְּתוֹכוֹ וְלֹא סָפַק צַרְכָּנוּ בְּמַדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, דִּינּוּ.
 אֱלוֹ סָפַק צַרְכָּנוּ בְּמַדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן, דִּינּוּ.
 אֱלוֹ הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, דִּינּוּ.
 אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, וְלֹא קָרְבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי, דִּינּוּ.
 אֱלוֹ קָרְבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה. דִּינּוּ.
 אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דִּינּוּ.
 אֱלוֹ הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בָּנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה, דִּינּוּ.

- ❓ הקיפו את המשפטים שמתייחסים לעשרת המכות ולקשיים לפני יציאת מצרים.
- ❓ הקיפו את המשפטים שמתייחסים לקריעת ים-סוף.
- ❓ אילו מתנות ניתנו לבני ישראל במדבר לפי הפיוט?
- ❓ על איזה מהאירועים הייתם/ן אומרים/ות "דיינו"? האם יש אירוע שאי אפשר היה לוותר עליו, ולומר עליו "דיינו"?

דיינו | מילים: אהוד מנור, לחן: אבי טולדנו

אם הבוקר יעלה
 ואותנו יגלה,
 אם הלב שוב יתמלא -
 דיינו.
 אם בשמש החמה
 עוד יבשילו שדות קמה,
 אם נשבור רעב וגם צמא
 דיינו.
 ואם נותרה מעט חיבה - דיינו,
 ואם לשמוח יש סיבה - דיינו,
 ויותר אנו לא נבקש.
 דיינו, די די דיינו.
 די די דיינו, די די די.
 אם נאמר מילה טובה
 שתגבר על האיבה,
 אם נדע ולו מעט שלוה -
 דיינו.
 אם נימצא עוד אהבה,
 אם נשוב ונישבע
 אם נרגיש שלא אבדה תיקווה -
 דיינו.

דיינו | מילים: תלמה אליגון-רוז, לחן: דרורה חבקין

שתזרח לה השמש כל יום במרום
 יברכו אנשים זה את זה לשלום
 בחיוך מן הלב יקבלו את פנינו
 ובזאת דיינו דיינו
 ובזאת דיינו ודי די דיינו
 ובזאת דיינו דיינו
 שיהיה לנו ים לעולמי עולמים
 שנצא לטייל בשדות אדומים
 ופרחים ביישנים יקשטו את הרינו
 ובזאת דיינו דיינו
 ובזאת דיינו...
 שמלאך השלום בארצנו יישב
 בכנפיו יגונן על חבר ואוהב
 ותפילה הוא יישא לבקש בשלומינו
 ובזאת דיינו דיינו

- ❓ סמנו בשני השירים את כל מאפייני הטבע עליהם אומרים "דיינו".
- ❓ בחרו שתי דוגמאות לקשר בין בני אדם עליו אומרים "דיינו" בשני השירים. האם גם לדעתכם/ן "דיינו"?
- ❓ מה ההבדל בין הפזמון החוזר בשירו של אהוד מנור, לבין הפזמון בשירה של תלמה אליגון-רוז? איזה שיר מסתפק יותר במועט?
- ❓ למה לדעתכם/ן בחרו בביטוי המוכר 'די דיינו' בשיר עכשווי?